

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Unius Necessarii pars ...

Ubi agitur De Cognitione Dei - Quanti nimirum momenti illa fit, & quibus
praesidiis obtineri ab unoqueque hominum possit

Rogacci, Benedetto

Pragae, 1721

Caput XIII. Deum, utpote primam omnium causam, à semet ipso, pérque
neceßitatem in natura sua insitam habere, ut sit, atque existat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54487](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54487)

CAPUT XIII.

DEum utpote primam omnium causam à semet ipso, pèrque necessitatem in natura sua insitam habere, ut sit, atque existat.

Olemnis Oratorum mos est, si quando illustrem meritis virum publice commendandum susceperint, à Majorum gestis, & stirpis vetustate laudationis suæ ducere primordia. Idem & à nobis fiet in præconiis DEI pertexendis. Primum omnium indagare aggrediemur, quænam, & quàm longè retroducta illius sit origo, quandonam principium sumpserit, quo ex capite & fonte profluxerit. Imò, quoniam talia indagare, deliri, & somniantis res foret, confestim dicemus, nullum assignari posse tempus, quo esse cœperit, ità ut ante illud non fuerit; nullam causam, cujus virtute in lucem productus sit, quasi alioquin remansurus in nihilo: sed semper eum fuisse id, quod est, & semper à sese uno habuisse id, quod habet, ipsum suam genesim, ipsum totam suam stirpem, tanquam ens, in quo existendi actus ab alienis arbitriis non pendet,

nec inter casuum incerta durandi, an deficiendi ambiguum fluctuat, nec ab ulla possibilitate & privatione præceditur, sed est bonum quoddam semper, & necessariò ipsi debitum quoddam privilegium, in natura ipsius penitissimè insitum, quædam postremò maximè propria singularis essentiæ illius notio: ut proinde sicut homo, cùm ratiocinandi facultatem pro natura sua habeat; nunquam citra contradictionem illius expers concipi animo potest; sic & ipse, cui natura est existere, nunquam possit absque simili contradictione non existens intelligi. Ità de illo senserunt, nullo licèt supernaturali lumine collustrati Theologorum vetustissimi, Trifnegistus, atque Orpheus: hic nomen ei faciens, *Apator, Autopator* (*Hym. 9.*) hoc est patre carens, & ipsemet sibi pater; ille autem pro certissimo statuens, *ex se totam esse naturam DEI: (Ase. 7.)* qui alibi quoque hanc veritatem declarat exemplo unitatis, ex nullo alio numero suam trahentis originem, eò quòd ipsa omnium sit numerorum origo. (*Pim. c. 4.*) *Monas omnium principium, radix, atque origo. Sinè principio autem nihil: initium verò est non principii, sed alterius. Monas ergo principium, omnémque numerum continet, à nullo numero contenta, omnémque numerum gignit, à nullo numero genita.* Nec

in alia fuere sententia, aliterve scripsere Plotinus, vel qui Ægyptiorum Theologiam literis prodidit. Quorum prior DEUM appellat, *Fontem, principium aliud non habentem*: ut proinde in eo consistere debeamus, *neque ulterius, unde exortus sit, indagare, cum revera exortus non sit.* (En. 3. L. 8. c. 9. & En. 6. L. 8. c. 10.) Alter verò, eundem tam necessario per se ipsum existere affirmat, ut impossibile sit, ullam in eo potentiam intelligi, è qua in actum existendi alterius beneficio educatur. *Nè cogitatione quidem fingi potest, DEUM in aliqua potentia existere: alioquin altero indigeret, cujus vi in actum excitaretur.* (Theol. Æg. L. 3. c. 3.)

2. Nollem tamen hinc quispiam imaginaretur, DEUM ita per se existere; ut vera & propria fuerit sui ipsi causa: perinde quasi ad acquirendam existentiam opus habuerit tum voluntate illam sibi tribuendi, tum actu aliquo, per quem sibi illam re ipsa tribueret. somnia isthæc sunt, è rebus inter se dissidentibus coagmentata, omnibusque contraria humanæ ratiocinationis principiis: secundum quæ impossibile omnino est, quidquam esse veram sui causam: tum quia hinc distingueretur à se ipso, tum quia in producendo se ipsum, non illud esse sibi tribueret, quod jam habebat, sed illud solummodo, quod sibi de-

erat: ac propterea vel non haberet suum esse, quando sibi illud tribuit; vel illud haberet, quando illo adhuc caret. Cùm igitur DEUS dicitur habere à se ipso, quòd sit; non ità id accipiendum est, ut putetur, aliquo usus esse virium conatu ad impertiendam sibi existentiam, cujus alioquin expers fuisset: sed ità, ut intelligatur in admirabili ejus natura ineluctabilis quædam inesse existendi necessitas, quæ per se ipsam efficacissimæ quasi productionis locum obtineat, & à qua ipse multò certius, quàm aliæ res à causis suis habeat, ut sit. Quod nihilominus, quî re ipsa eveniat, nimirum quonam pacto citra cujusvis causæ operationem, prædicta existendi necessitas in eo semper fuerit, utque per meram hujus vim, sinè ullo alterius, proprioque conatu ille semper existat; percipiat sanè, explicetque, si cui tantum facultatis suppetit. Ego quippe tam arcanæ rei percipiendæ imparem profus esse me fateor, nec exempla reperire, quibus eam mihi, vel aliis declarem, tanquam prodigium omnino singulare, nec usquam alibi cognitum. Cùm, veluti suprà citatus scribit Ægyptiacæ Theologiæ author, reliquæ omnes naturæ, priusquam nascerentur, non paucorum mensium, sed innumerabilium sæculorum spatio, intrà cæcum meræ possibili-

li.

litatis uterum, informissimo quovis fœtu informiores delituerint: donec benefica quæpiam virtus superveniret, ad eas indè obstetricis ritu in lucem existentix promendas. *Omnia, quæ ab illo diversa sunt, priùs in potestate esse intelliguntur, quàm in actu. Quia privatio in talibus antecedit entitatem, & potentia necessitatem.* (L. 3. c. 3.)

3. Tria igitur quàm maximè singularia; intèrque se conjunctissima supremi Entis decora, in pervestiganda illius origine invenimus. Primum, quòd suum esse nemini acceptum refert, sed à se ipso duntaxat, & per propriam virtutem suam habet. Alterum, quòd indissolubili necessitatis metaphysicæ nexu cum existentia colligatur; ut nihil impossibile magis illius negatione fingi queat: neque tam necessaria certissimi cujusquam principii veritas, quàm existentia ipsius sit: utpote quæ primum æternúmque est totius veri, certi, & necessarij fundamentum. Tertium, quòd, cum nullis exterioribus causis indigeat, & tam intima & immobili necessitate nitatur, nullum existendi habere initium potuit, neque terminum nancisci potest: sed, quotcunque sæcula, sive ex præteriti, sive ex futuri temporis parte mens concipiat; semper fateatur, necesse est, infinito priùs tempore

ipsum extitisse, infinitoque adhuc ulterius extitutum. Quamvis autem hujuscemodi decora, propter extraordinariam & singularem suam excellentiam humanæ mentis captum excedant; nihilo tamen minùs præter supernaturalem certitudinem, quam à divina revelatione habent, adeò per humanam quoque rationem sunt certa; ut non modò Ethnicorum sapientum præcipui DEO illa tribuerint, sed ipsimet Athei indubitabili evidentia coacti, fateantur admittendum omnino esse in rerum universitate primum aliquod ens, increatum, necessariam, æternum. Expendamus tantisper utramque hanc eorum certitudinem, & duorum quidem primorum, id est increatæ, necessariæque existentiae in hoc capite. Nam de tertio, quod æternitas est, commodiùs in sequenti tractabimus.

4. Et fanè DEUM nemini extra se debere, quòd sit, sed primam esse, ac per sese existentem causam omnium, quæ sunt, præcipuum Christianæ fidei dogma, imò & fundamentum omnium ipsius dogmatum est; ut, licèt nìl privatim de illo divina testarentur eloquia: in quibuscunque tamen aliis veritatibus, quæ cum ipso cohærent, tradendis id ipsum quoque traditum jure optimo dicendum esset. Sed neque desunt loca, quæ pe-

eu.

culiarem quoque & expressam illius mentionem faciant. Quò enim aliò spectant illa Apostoli ad Romanos verba? (c. 11.) *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Aut quid exprimit aliud singulare, illud principii nomen, quod sibi attribuisse DEUS legitur, tum in Euangelio, ubi, interrogatus à Judæis, *Tu quis es?* respondit, *principium, qui & loquor vobis.* (Joa. 8.) tum in Apocalypsi, ubi semel, atque iterum, in primo videlicet, ultimòque capite illud repetit, dicens: *Ego sum Alpha & Omega, principium & finis.* Certè, si alteri cuiuspiam deberet suum esse; causa, cujus beneficio illud accepisset, neutiquam esset *ex ipso, & per ipsum*, sed *prior dedisset illi*; eadèmq; ipsius locò appellari tunc posset principium, ceu rite animadvertum, expressumque à Theodoro est, ubi scripsit: *Unum est omnium principium, quod non est genitum. Si enim genitum sit, non utique erit principium, sed principium potius illud erit, unde id sit exortum, quod vocabamus principium.* (Lib. 2. Adv. Græc.) Jam verò, cùm Orthodoxa fides palam doceat, DEUM non nisi à se ipso, & per se ipsum existere; næ, qui certò persuasum id habet, dubitare jam minimè potest, quin supremum illud ens, quemadmodum externa productione non in-

diget ; sic à propria naturæ suæ vi , & necessitate habeat , quòd sit. Adeò quippe intima cognatione duo hæc entis increati , atque entis necessarii decora inter se copulantur ; ut impossibile sit concipi aliquid , sinè ullius causæ opera existens ; nisi concipiatur , immobilis & perpetua ei inesse existendi necessitas. Neque solùm sacra eloquia certos nos faciunt , DEUM non nisi per sese , ac proinde necessariò existere , verùm etiam duas hæc prærogativas adeò singulari & proprio jure illi attribuunt , ut nemini convenire alteri queant. Cùm & à D. Paulo in verbis supra citatis , & à D. Joanne in primo Evangelii sui capite disertè affirmetur , quidquid extra DEUM est , ab ipso accepisse , ut sit , nec proinde increatum & necessarium instar illius esse posse. *Omnia per ipsum facta sunt , & sinè ipso factum est nihil.*

5. Videndum jam est , num veritates prædictæ ità per divinam revelationem sint certæ , ut per naturale rationis lumen perspicere nequeant , magnàmque ideo mens nostra sibi debeat vim inferre , ad eas firmissimo illo assensu amplectendas , quem fides divina suis præstari placitis jubet. Verùm non ità perfectò se res habet. Quin potiùs , quacunque ex parte DEUS spectetur , sive ut prima , &

in-

increata omnium causa, sive ut insitam naturæ suæ vim & necessitatem semper existendi habens, sive ut ejusmodi privilegia proprio & singulari jure sibi uni vendicans; unaquæque harum partium usque adeò cum rationis humanæ principiis congruit; ut quamvis nulla superior autoritas indubiam iis tribueret firmitudinē; quisquis tamen aliquo ratiocinandi usu pollet; plus difficultatis experiretur in neganda, quàm in adhibenda illis fide.

6. Utque à prima ordiamur, neminem sanè inter homines, seu literis expositum, sive earum penitè rudem, sive fidelem, sive ethnicum reperire erit, qui DEUM nominari audiens, vel tacita cognitione secum versans, aliter eum sibi repræsentet, quàm ut naturam supra modum eximiam, perfectissimam, & omnibus aliis longè antestantem. *Talem esse DEUM, certa animi notione præsentimus; ut in omni natura nihil sit præstantius*, verba sunt ethnici hominis apud Ciceronem: (L. 2. de Nat. Deo.) qui addit, talem de illo fuisse ipsiusmet Epicuri sententiam, hac duntaxat ratione adducti, ut Deos esse crederet, *quia necesse sit præstantem aliquam esse naturam, qua nihil sit melius.* Quapropter, si à vera DEI existentia, & possibilitate abstrahere hinc disputationem

nem

nem vellem; promptum nihi esset demonstra-
re evidenter, siquidem revera in mundo ille
existit; ita existere, ut à nemine, nisi à se ipso
existentiam suam habeat. Nam alioqui ens
non esset quovis alio perfectius, quale nimi-
rum DEI nomine significari omnes sentiunt.
Præterquam quòd, si eum fingeremus non
habere à se ipso suum esse; quærenda necessa-
riò esset causa, à qua illud accepisset: de qua
hac ipsa rursus quæri oporteret, num ab alio,
& à quonam alio fuisset producta. Atque ita
ulteriùs, ulteriùsque progredientes, vel infi-
nitos comminisceremur Deos, quorum unus-
quisque ab aliquo alio (nescias quando, &
num necessariò, num libere) procreatus fu-
isset; vel ad aliquè devenire contingeret, non
habentem, nisi à se ipso, qui proinde, veluti
unus nemine indigens, & reliquis omnibus
necessarius foret; ita quoque unus ob suam
hanc singularem præstantiam dignè DEI, hoc
est perfectissimi entis, nomen ac personam
ferret.

7. Sed quoniam permagni momenti esse
duco, ut veritas tam præcipua, quàm est, DE-
UM re ipsa in mundo existere, clarissimè o-
mnibus pateat; quemadmodum palàm feci,
DEUM, si in mundo existit, non posse, nisi
per se ipsum, & sinè alterius cujusquam ope-

ra existere; ita demonstrandum jam sumam
necesse omnino esse, ut aliquid per se ipsum,
& sine alterius cujusquam opera in mundo
existat: nullo inde negotio illaturus, DEUM
in mundo quam certissime existere. Quoniam
igitur argumento perspicua, & omnibus pa-
tens praedicta necessitas fiet? Nempe hoc pla-
nissimo, & nemini dubio: quia, si nihil in
mundo reperiat per se existens, impossibi-
le prorsus erit, quidquam rerum in mundo,
ipsumque adeo mundum existere. Utque al-
lati argumenti vis evidentius cernatur, imo
ipsis quodammodo manibus contrectetur,
finge sis nullum in omni rerum universitate
corpus per se se, & suapte natura lucidum es-
se, aut unquam fuisse: tecumque mox exqui-
re, num quidquam, hoc posito, in ea lucis
existeret: & palam videbis, quemadmodum
nihil tunc reperiretur per se aptum lucem ha-
bere, aut producere; sic nullum hujus radi-
um, nullamque repertum iri scintillulam:
sed omnimodam noctem, & tenebras Cimme-
riis densiores ubivis futuras. Nec secus con-
tinget, si fingas nullum objectum per se ama-
ri, nullamque propositionem per se sciri pos-
se. Nempe hinc evidenter perspicias, im-
possibile omnino futurum, ut ullius tunc ob-
jecti amor, ulliusve propositionis scientia in-
ter

ter homines detur. Cùm nulla alia de causa, quod non est per se amabile, amari possit; nisi quia aliud per se amatum ad illius amorem impellit: nec alio pacto propositioni per se ignotæ obscuræque præstari assensus queat, nisi, quia alia per se evidens suam illi perspicuitatem affundit: ceu quilibet facillimè agnoscet, si ad suos intelligendi, volendique actus paulò attentius cogitationem reflectat. Nè plura. Universalis, & per omnia rerum genera excurrens inductio quàm certissimè evincit, si in omni aliqua multitudine nemo reperiat per se idoneus ad habendum, acquirendumve aliquod bonum (quod cæteroque ex mera multorum conjunctione non proveniat) nullo fieri modo posse, ut in ea multitudine, seu finita, seu infinita illa sit, & sive illius partes unà omnes existant, sive aliis alia succedant, illud boni genus reperiri contingat: sed, nè penitus desit, opus esse, ut aliquid ibi existat, à quo per se haberi possit, atque in alios diffundi. Consultò addidi, seu finita, seu infinita, & seu tota simul existens, seu ex partibus, aliis post alias subeuntibus, coagmentata multitudo illa sit: cùm finitus, & simul existens partium numerus ad prædicti principii vim, & veritatem nihil penitus faciat, adeò ut minùs certum existimari possit,

ubi

ubi vel infinitæ illius partes sint, vel aliis aliis succedant. Nemo quippe non videt, si in catena, ex centenis annulis ferreis conferta, quia horum nullus per se potest à terra sublimis pendere; nullus quoque aliorum ope ita potest suspensus detineri, sed, ut in sublimi consistant, necesse omnino est, ut ab aliquo sustineantur, qui aliunde sustineri non egeat, possitque per se ibi consistere: nemo, inquam, non videt, si hoc ibi ob allatam rationem contingit, pariter necessariò ex eadem ratione eventurum in alia item catena, quam ex infinitis annulis ferreis contexti, & per infinita supra ultimum cælum spatia extendi fingamus: nimirum omnes eos annulos, cum nullus sustinere se à terra sublimem suis viribus valeat, nisi Angelus quispiam, aut aliud principium, virtute, qua ipsi carent, præditum eorum aliquem, omnemque ex eo pendulam reliquorum seriem sustentet; præcipiti lapsu ruituros deorsum, & immani circa terram cumulo perpetuùm sessuros. Quemadmodum nemo etiam non videt, si ex iis, quæ in mundo nunc existunt, corporibus, omnia fingerentur esse naturaliter lucis expertia; nullum hanc posset, seu per se habere, seu ab aliis mutuari, altissimisque in tenebris mundus latè omnis jaceret; idem pariter consecuturum, si

Si etiam comminiscamur, mundum infinito jam tempore extitisse, infinitisque corporum, ex quibus constat, seriem mutasse, sed ita, ut nullum eorum unquam lucendi, & illuminandi suapte natura potens fuerit. Cum eadem utrobique ratio manifestissime evincat, seu non minus in hac, quam in priori illa positione omnis per se lucem producens causa deficeret; sic non minus in hac, quam in illa perpetuam obscuritatem, & omnimodam lucis privationem in mundo futuram. Unde licet ad extremum, quod initio affirmaram, seu plenissime demonstratum, colligere: mirum, si nihil reperiat in mundo per se potens existere, impossibile omnino futurum, quidquam rerum in mundo, ac proinde ipsum mundum existere: sed, ut dentur entia secundaria, & quae per alterius operationem existunt, debere necessario primum aliquid dari, quod externi nullius principii egens, à se ipso duntaxat, perque propriam virtutem existentiam suam habeat.

8. Quemadmodum igitur descendentes obtutu per Titi amphitheatrum, vel aliud similis magnificentiae aedificium, quarentesque inter nos, quonam pacto immania illa saxa, quae ab imo usque ad verticem, aliis alia superposita, giganteam illius molem compo-

nunt,

nunt, firma possint atque immota in situ tam sublimi perstare; cernimus ea de causa id accidere, quia eorum unumquodque ab alio inferius succedente fulcitur, & omnia postremo super fulcrum desinunt, per se firmum atque immobile, nec ab alio sustentari indigens, cujusmodi est terra, ad quam devenientes concludimus, hoc esse unicum molis totius, omniumque illius partium fulcrum: quo sine fieri nullo modo posset, ut ullus ex vastis iis lapidibus, ceu nequaquam suapte natura immobilis, vel se ipsum, vel alios sustentaret; sic, cogitatione ascendentes per quamcunque rerum creaturarum, puta hominum speciem, exigentesque nobiscum, undenam quisque eorum, quanquam existendi per se impos, in lucem emerferit; deprehendimus, inde id evenire, quod, qui hodie esse coepit, suo a genitore existentiam acceperit, & hic rursus ab alio, atque ita gradatim, donec perveniamus ad principium, alio superiori non indigens, sed a se ipso, perque meram virtutem suam habens, ut sit, cujusmodi DEUS tantummodo est: & hanc demum principem esse causam concludimus, unde caetera omnia prodierint, & sine qua nulla inferiorum causarum aut existere potuisset, aut aliis existentiam tribuere: secundum certissimum Philosophi effatum, nul-

lo modo fieri posse affirmantis, ut nisi prima aliqua detur causa, ulla quæpiam ex secundis, atque inferioribus detur. *Quare, si primum nihil est, omnino nulla causa est* (L. 2. *Metaph.*)

9. Atque hoc super principio communis illa hominum persuasio fundatur, ubicunque ultimum aliquid, mediûmque appareat; non posse ibi primum deesse. Quò fit, ut naturali quadam mentis averfione repudiemus tanquam impossibile, & rationi contrariam omnem causarum feriem, ubi ab una ad alteram finè ulla reperiendæ ultimæ spe procedatur. Quemadmodum etiam hinc oritur acere illud, quo omnes flagramus discendi, sciendique studium, pertingendi videlicet ad ignotam effectuum notorum originem: tunc solum, ceu Philosophus scribit, *putantes unumquodque cognoscere, cum causas primas cognoverimus, & principia prima, usque ad elementa.* (L. 1. *Phys.*) Neque ideo contenti proximas tantummodo detexisse causas, sed pergentes porrò ulterius, atque ulterius rimari, quoad unam illam tenuerimus, quæ à nulla superiori profuit, & è qua omnes reliquæ, ceu rivi è suo fonte promanant. Quod si nulla hujusmodi posset deprehendi, sed quantumcunque mens multas, ab alia in aliam progrediens, affec-

ta

ta esset, plures semper restarent, citra ullum finem quærendæ: quotusquisque non videt, omem tunc è mundo sublatum iri scientiam: sciendique appetitum, ceu qui escam reperiri impossibilem quæreret, stultissimum fore, nec alia, quàm nos excrucianti causâ, nobis à natura insitum? Quæ cum externis quibuslibet corporum quâ gravium, quâ levium motibus suum, in quo conquiescerent, assignaverit terminum; solis illum denegâset humanæ mentis motibus: damnatæ hoc pacto ad perpetem illum irriti laboris circuitum, quem in Sisypho, & filiabus Danaï propriam inferorum pœnam existimârunt Poëtæ.

10, Quid plura? allatum modò argumentum tam evidens est, ut ipsimet Athei nullam, ut suprâ dixi, invenientes ab eo expediendi se viam, fateantur demum, aliquam in rerum universitate primam, & per sese existentem causam dari necessariò debere. Quamvis altera ex parte, cum perfectissimum, & infinita intelligendi, agendique vi pollens DEI esse perhorrescant; negent, ullam indè admittendi illius necessitatem sequi: eò quòd scilicet producendis, qui in mundo cernuntur, effectibus, fati esse, absque alio excelsiori principio, possint sive elementorum, & cælestium orbium natura, sive fortuita innumerabilium

conjunctio atomorum, quæ infinito jam tempore hac illac per vacuum errantes, cœu in plurimas pridem alias, abnormes & inordinatas species coaluerunt; ità hanc demum ingentem, pulcherrimam molem, quæ mundus appellatur, solo casu dirigente condiderint: & pristinam seriem, ac situm identidem variando, illorum effectuum sint causa, qui alii quotidie, aliique in ea spectantur existere. Talis eorum deliratio, & hoc est miserabile asylum, in quod sese à DEO fugitantes recipiunt, tartareis deteriores spiritibus, cùm hi supremam Conditoris sui majestatem, quia credunt, formident; *Dæmones credunt, & contremiscunt* (Jac. 2.) ipsi verò eandem, quia suorum quasi scelerum vindicem expavescunt, non credant, imò, ut verius loquar, contra disertissimam suimet animi testificationem conentur non credere. Qui, si quemadmodum pro viribus student, omnem illius scientiam & finem suis à mentibus ablegare; ità possent illi existentiam, vel saltè supremum in res humanas dominatum auferre, nullus dubito, quin sacrilegum id consilium sinè ulla cunctatione perficerent. Sed contendant miselli, quantum valent, DEUS quippe nihilominus perget semper DEUS esse, ens scilicet necessarium, & totius universitatis Rector. Utque illum
spo-

spoliare increata existentia sua nequeunt, sic frustra laborant, splendidissimum primi rerum principii decus ipsi eripere, atque in causas tam ineptas transferre.

II. Nam, ut earum posteriorem, fortuitam nempe atomorum conjunctionem, ad examen primò vocemus; quemnam, rogo, reperire unum in universo hominum genere erit mentis tam fatuæ, ut non dicam, sibi persuadeat, & vel tenuissimè suspicetur, cælos elementa, & quidquid præterea rerum cernimus, effectum esse causæ penitus cæcæ, & omni intelligentia, imò etiam sensu carentis? Certè hæc mundi universitas opus est tam mirabile, tantòque artificio compositum, ut non modò tota ipsa, sed vel minima quæque illius partium celeberrimis omnibus mortalium opificum monumentis elegantia & venustate antecellat. Si ergo præstantiora humanæ artis opera, putà Vaticanum Apostolorum Principis templum, aut Virgiliana Æneis à nemine existimari possunt, sinè ulla attentione & industria, temerè ac fortuitò facta; sed quicumque illa observat, omni procul dubio arguit, esse effectus & labores artificis peritissimi, quique in iis conficiendis summo ingenii, atque studii conatu usus sit; quantò dicendum idem justius videtur de opere tam eximio, quàm amplissi-

ma hæc rerum univerfitas est: cui, ut Plinius observat, (L. 2. c. 4.) à perfecta absolutâque elegantia mundus nomen Latini fecerunt, quemadmodum propter tot, tamque varia, & exquisita ornamenta *κόσμος* nuncupaverant Græci? Et, si hominis effigiem respicientes, à Polycleto, vel Praxitele aliquo perquam graphicè exsculptam, nullo modo fieri potuisse arbitramur, ut imperitus puer quisquam scalpro temerè utens, & alia interim omnia cogitans, talem eam conformaverit; quonam pacto credemus, ipsum vivum hominis corpus, in quo tantò plus artificii apparet, quàm in mortua externæ duntaxat configurationis suæ imagine authorem sui casum habuisse: opificem, imperitissimo quovis puero imperitiorem, utpote omnis sensûs, omnisque artis, consilii, & animadversionis expertem? Minimè, minimè, exclamat Trismegistus. Nimis quippe incredibile est, à maximè informi, & exlege causa ordinatissimum, pulcherrimùmque effectum produci. *Ordo fieri à deformitate nequit.* (Pim. c. 5.) Minimè excipit Aristoteles. Nam, *ubi plurima mens & ratio, ibi fortuna minima.* (L. 2. Magn. Mor. c. 9.) Quare alienissimum ab omni specie veri est, totum ibi assignare fortunæ, ubi nihil non summo consilio effectum apparet. Minimè, subjicit Balbi

bi ore Marcus Tullius. Quomodo enim peragi finè aliqua mente illud opus potuit, cujus admirabile artificium nulla mens potest dignè æstimare, & ad plenum comprehendere. (L. 2. de Nat. Deo.) *Quæ natura mentis & rationis expers hæc efficere potuit, quæ, non modò, ut fierent, ratione eguerunt; sed intelligi, qualia sint, sinè summa ratione non possunt? Aut quis hunc hominem dixerit, qui ea casu fieri dicat, quæ, quanto consilio gerantur, nullo consilio assequi possumus?* Nec omittendum, ad probationum huc usque adductarum coronidem, Chrysippi argumentum videtur, nulli alteri subtilitate secundum, & evincens. Si opus aliquod videas, ipse ait, quod perficere scientia, ingenium, & industria nullius hominis valeat, næ confestim, & finè ulla dubitatione affirmabis, authorem illius præstantiorem homine esse. Atqui sphæræ cælestes, aliæque substantiæ, è quibus mundus contexitur, ejusmodi sunt, ut ad earum effectiorem pertingere nulla hominum ars & solertia, quantocunque ingenii, & studii sui usu queat. Licet ergo concludere, illarum authorem (Ibid.) esse aliquid homine melius. Cujus igitur esse generis hoc principium dicemus, quod rationali hominum naturæ cogimur anteferre? *Id autem quid potiùs dixerim, quàm DEUM?* subdit Chrysippus: *Id autem quid*

potius dixerim, quàm casum? subdit Democritus. Judicandum cuius relinquo uter eorum rationi congruentius, & fanius.

12. Sed progrediamur ulteriùs ad rationem refellendam, qua adversariorum opinio, tanquam fundamento suo nititur. Quemadmodum (inquiunt) ex innumeris dispositionibus, secundùm quas ordinari possunt characteres, unde Homericæ Ilias contextitur, negari non potest, unam esse hanc peculiarem, secundùm quam in ea ordinati re ipsa cernuntur; sic neque inficiari possumus ex innumerabilibus modis, secundùm quos atomi mundum componentes necti inter se possunt, unum hunc esse, secundùm quem in eo nunc nectuntur. Sicut ergo, si omnium illorum characterum formæ infinitis vicibus temere permiscerentur; diversas omnes, secundùm quas ordinari possunt, dispositiones fieri contingeret, & proinde inter alias hanc quoque, secundùm quam in Homericæ Iliade nunc ordinantur; simili ratione, cum atomi, unde mundus componitur, per totam retrò æternitatem temere hac illac in vacuo volitaverint, infinitisque vicibus diversimodè inter se concurrentes, infinitos diversi generis nexus fortitæ fuerint; dicendum necessariò est, diversis omnibus modis, secundùm quos conjungi possunt,

sunt, fortuitò conjunctos fuisse: unde mirum non sit, si post alias atque alias conjunctiones inordinatas atque abnormes, hanc quoque tam elegantem & concinnam, quæ in præsentium rerum universitate cernitur, quæque inter omnes una erat, formaverint. Verùm enim verò nihil in hac eorum conclusione solidi est, nihil quod legitimè probatum & confectum videri possit, quòdque veri, non dicam pondus obtineat, sed vel speciem præferat. Unde enim, quæsiò, habent, quod fidenter adeò, & sinè ulla probatione, quasi certum statuunt, innumeram partium multitudinem, si infinitis vicibus quomodocunque, quamvis temèrè & incogitanter permisceatur, composituram, quidquid diversorum corporum seu casu & fortuitò, seu per consilium, atque artem ex ea potest componi? Nempe, hoc admissò, sequeretur, posse evenire, imò etiam necessariò eventurum, ut, si quispiam fingatur, ever- si funditus regalis palatii rudera infinitis vicibus huc illuc, quocunque casus tulerit, pro- jicere, temerario ejusmodi jactu aliquando iis tribueret, nedum artificiosam illam dispositi- onem & structuram, quam in stante palatio pridem habuerant; sed & omnes itidem alias, quas ab excellentissimis quibusque architectis possunt accipere: atque ità non modò reædi-

ficaret palatium, quod ex iis fuerat constructum; verum etiam construeret, tametsi nihil cogitans, & quid, aut quo pacto agat nesciens, quotquot alia palatia, templa, theatra, & cuiuscunque alterius generis ædificia ex iisdem illis rudibus, aliter, aliterque dispositis excitare possit omnium hominum, imò & omnium Angelorum solertia. Quod adeò incredibile prodigium cui unquam comminisci vel audacissimo fabulatori venit in mentem? aut in cuius fabricantis cerebro repræsentatum unquam est è plusquam poëtica, & nihil non monstri effingente somniorum licentia? Respondeo itaque, si, quotquot sunt in typographicis officinis, characteres infinitis vicibus sinè lege, & consilio in latissimam aream simul omnes effunderentur; secuturum hinc quidem, ut jam hac, jam alia, aliâque inter se conjunctione omnes struant ordinationes ac series, in quas è causa sensûs experte, cuiusmodi est casus, possunt disponi, series nimirum, ordinationesque anomalas, rudes, abnormes: at nunquam indè eventurum, ut omnes omnino struant, quæ quomodocunque possibiles sunt, & in quas possunt à quibuslibet causis disponi: nempe illas etiam, sibi usquequaque respondentes, & ad continuatam certarum rerum significationem scitè accom-

modatas, quas in tot editis hæctenus libris, hominum consilio dirigente, struxerunt, inque aliis pluribus possent, ab eodem directi, adhuc struere: & proinde, quamvis per totam æternitatem pergerent infinities, sed citra ullum artis moderamen, variare situs, & nexus; nunquam composituros vocabulorū seriem, à capite ad calcem omnino eandem cum illa, quam in carmine Homeri componunt: quin imò ingentis speciem miraculi fore, si mille inter prorsus inconditas, & vel nullius, vel ridiculæ & absurdæ significationis syntaxes, duos alicubi, aut tres versus contexerent, neque illos elegantia, & majestate Homericis pares, sed certum aliquid vel obscure, improprieque significantes, & ad metri normam quomodolibet factos, quales à pueris, inter prima poëseos rudimenta consueverunt produdi. *Nunquam enim*, ceu sapienter pronuntiatum à Cicerone est, *perfectè veritatem casus imitatur.* (L. I. de Divin.)

13. Neque profectò sentire aliter potest, quisquis duo hæc principia probè cognita habet: nempe & casum suapte natura imperfectiorem arte esse; & quantò minor est causarū perfectio, tantò etiam minorem, & angustiorem circumscriptam terminis earum in operando vim esse, ut proinde imperfectior neque-

queat ea omnia efficere, ad quæ perfectioris virtus porrigitur. Principia sanè ambo nemini obscura, & ex quibus manifestè colligitur, nullo fieri modo posse, ut casus, qui penitus cæca, & omnis sensus expers causa est, ultra constitutos à natura imperfectiori virtuti suæ limites prodeat, & causarum, quæ secundùm artis leges operantur, altiorisque generis sunt, efficacitatem adæquet: prout illam revera adæquaret, si omnia, quæ ab iis fiunt, posset efficere. Cujus rei veritatem satis ceteroqui per se notam, si quis cernere adhuc apertius cupit; age, luteum quodpiam sigillum minutatim conterat, collectumque inde pulverem pergat millies, ac millies intrà vas aliquod, sinè ulla lege, dextrorsum, ac sinistrorsum quatiendo permiscere, contingetne, rogo, ut hic toties totiesque situm, & dispositionem partium commutans, fortiatur aliquando eandem figuram, quam priùs in sigillo obtinebat, aut aliquam ex tot aliis, quas sciens figulus artificioso motu illi posset tribuere? Nunquam enimverò id contigerit, sed quotcumque, & quantumlibet variæ dispositiones partium ex temeraria illa concussione proveniant; nihil ulla earum pulchri, & concinni exhibebit, nihil in ulla, præter confusam informemque pulveris congeriem spectata.

stabitur. Namque hæ demum compositiones sunt motûs irregularis propriæ, neque ultra hos effectus illius natura, atque virtus extenditur. Si ergo fieri minimè potest, ut ex fortuito corporum motu omnes illæ dispositiones figuræque oriantur, quas per regularem motum producere ars solet; quantò fieri poterit minùs, ut naturæ opera indè existant, ad quorum effectum etiam scitissima quæque partium dispositio per se unam non sufficit, quibûsque producendis nè ipsa quidem ars, quamvis casu longè perfectior atque efficacior, par est: quæ imitari quidem potest animalium, aut florum exteriorem figuram, sed vera animalia, veròsque flores nullo effingere potest suarum virium conatu? Quapropter, etiamsi concederemus, potuisse atomos fortuito suo discursu dispositionum omnium, quæ in tot mundi corporibus tam concinnæ & elegantes cernuntur, causâ esse; neque tamen post concessionem tam gratuitam, sequeretur, mundum ab iis esse conditum secundum meram solummodo figuram & speciem: quatenus inter corpora ab ipsis formata, & hæc, è quibus mundus componitur, illud discrimen intercederet, quo vivum animal à suo differt simulacro, & cadavere.

14. Adde , quod præter illas singulares substantias , seu plantarum , seu brutorum , seu hominum , quæ in prima mundi procreatione extiterunt , innumeras quotidie alias videmus subnasci , primis iis , nec naturâ dissimiles , nec officii elegantiam impares. Quidnam ergo ? ad eone faciles , ad alia super alia impossibilia admittenda erimus ; ut unumquodque etiam ex hisce tam quotidianis , & miris operibus concedamus ex fortuito atomorum concursu progigni ? An potius tot deliriorum tandem pertæsi negabimus , tanquam rem omnino incredibilem , fieri posse , ut causa sine mente atque sensu , nec proinde ad effectus tam artificiosos vel semel producendos idonea , pergat assidue pari , & nunquam titubante successu alios atque alios sine numero ad eandem exquisitissimæ artis normam exactos , & suis omnibus numeris absolutos producere ? enimvero , si hæc ita se haberent , casus nullo modo casus jam foret , sed dicendus esset priorem suam naturam atque essentiam mutasse. Hactenus siquidem sub hoc nomine nihil intellectum est ab hominibus aliud , quàm principium heteroclitum , cæcum , delirans , & in quo miraculi simile posset videri , si mille inter absonos atque exleges effectus , nescio quo pacto unumquempiam cum aliqua imperfecti

artificii specie produceret. *Quæ fortuito eveniunt, non plerumque, sed raro eveniunt*, Peripateticæ cortinæ oraculum est. (*Arist. in Lib. Poster.*)

15. Et tamen neque hic desinunt vanissimæ opinionis portenta. Si enim hæc naturarum dispositio, & varietas, quæ in mundo cernitur, & mundum constituit, ex mero casu profecta est; undenam, rogo, fit, ut tot annorum millibus adeo immota, & sibi similis duret: neque repente dissolvatur, inque aliam diversam mutetur, ceu dissolutæ, & mutatæ sunt innumerabiles aliæ, quæ, eodem casu authore, per totam retro æternitatem præcessere? Unde etiam fit, ut in nulla ex præcipuis mundi partibus ejusmodi novitas & mutatio unquam contigerit: ita ut aliquo ex tot sæculis visus sit celsissimus mons in plano repente attolli: aut alter sol subter lunam enasci, aut hæc temporis momento deficere, inque alium terrestrem globum converti? Nemo est certè, qui neiciat, præcipuam inter casus proprietates, quæque ab illius operandi ratione separari nequeat, esse mutabilitatem, atque inconstantiam. Quapropter, si mundus, quæque in eo sunt peculiare substantiæ non nisi ab eo fabricatæ essent; cogeremur perpetuo in metu versari, nè atomi, ex quibus

ter

terra coagmentatur, ceu fortè inter se coierunt; sic fortè ab aliis aliæ discedant: ipsaque adeò sub pedibus nostris, quando id minimè cogitabimus, labefactata, & deficiens evanescat. Imò justam insuper haberemus timendi causam, nè ipsummet nostrum corpus, quod ex præsentia atomorum inter se nexu constituitur, per fortuitam hujusce nexûs mutationem solvatur, & veluti casu hominis corpus nunc est, ità casu mox in arborem aut saxum vertatur. Quæ phantasiæ & metamorphoses possunt quidem permitti Poëtæ, Lectorum delectationem fabulosa novitate aucupanti, nullo certè modo Philosophum decent, qui seria disputatione veritatem requirat.

16. Quamobrem Atheorum alii, omnimoda casûs inhabilitate ad rerum generationem, & conservationem palàm perspecta naturam ei subrogant: prædicantes, hanc esse universale principium, quod mundum & primò condiderit, & conditū hucusque pergat sustentare actueri. Sed contra ipsos quoque, & novum hoc ab eis erectum idolum redit in aciem illud idem argumentum, à quo profligatus suprà est, cum levibus innumerabilium suarum atomorum manipulis, casus. Si enim sub magnifico naturæ nomine nihil aliud intelligunt, præter cælos, sidera, aërem, terram,

ram, aquam, cæterasque id genus substantias, quæ sensibilibus effectuum generationi operam, & virtutem suam commodant; quoniam hæ modo sustinere unquam possunt impositum sibi munus primarii in amplissima hac mundi officina effectoris? Cum certissimè constet, nihilo illas atomis minùs esse mentis expertes, ineptasque ad operandum ex idea, ex ratione, ex consilio, adeò ut cognoscant suos effectus, & modum agendi, quo ad eorum productionem uti oporteat. Nimis, ah nimis disconvenit inter opera tantum artificii, concinnitatisque præferentia, quantum hæc præferunt, quæ in rerum universitate admiramur, & causas omni arte, scientiæque vacuas, quales sunt prædictæ substantiæ. Quocirca, si in ejusmodi operum efficientia locum ipsæ aliquem habent; non possunt profectò habere locum principis causæ, sed instrumenti solummodo impulsæ, & gubernatæ ab externa superiori virtute: à sapientissimo scilicet quopiam artifice, qui, quasi earum mens, earum oculus, earumque regula ad finem, quem per se ignorant, certo tramite eas ducat: similiter ac penicilli, & colores, quibus utebatur Zeuxis, cum nescirent, quid sit pulchritudo, quidque agere necesse sit, ut ea rite exprimerentur, nullo pacto idonei per sese fuerunt, ad
e
eam

eam Helenæ effigiem pingendam, quæ non minus artis miraculum habita est, quàm vera Helena miraculum naturæ haberetur: sed quidquid artificiosum & elegans in ea tabula cernebatur, à Zeuxidis ingenio & scientia profectum est, qui, secundùm bene conceptam mente ideam, illa instrumenta adhibuit, & cuius ea prudenti consilio ac regimini, cur ita moverentur, ignara cæcam prorsus operam commodârunt.

17. Præterquam quòd, etiamsi id genus substantiæ intellectu & scientia præditæ essent; neque sic tamen, propter alios peculiare suos defectus, primum esse possent mundi seu creandi, seu conservandi principium. Non creandi; quia, cùm pleræque corruptioni sint obnoxia, necessarium, æternumque esse non habent, quale cæteroqui ad primæ causæ rationem requiritur: sed neque conservandi, nam neque ulla peculiaris natura, nisi ab altiori motore quopiam regatur, aliò, quàm ad privatum suum bonum, & finem suis motibus tendit; & nonnullas ex naturis ejusmodi cernimus, finem, atque instinctum habere, aliarum fini, atque instinctui omnino contrarium. Quocirca cuinam credibile videatur, turbam causarum adeò inter se non modò diversarum, verùm etiam discordiarum esse habilem per se posse ad constituendum ordinem tam harmoni-

ni-

nicum, tam perfectum, tamque sui semper similem, quam ille est, quem hæc rerum universitas tot jam ab exortu suo annorum millibus retinet? Apage, apage opiniones tam absurdas, clamat Boëtius. (L. 3. de cons. pr. 12.)

Mundus hic ex tam diversis, contrariisque partibus in unam formam minimè convenisset, nisi unus esset, qui tam diversa conjungeret. Conjuncta verò naturarum ipsa diversitas invicem discors dissociaret, atque divelleret, nisi unus esset, qui, quod nexuit, contineret. Tantum certè abest partium discordia à toto quopiam in stabili unitate continendo; ut, quamvis externum aliud principium in hac illud constituisset, ipsa sola nihilominus, ad eam quam citissimè dissolvendam, sufficeret, ceu in nostromet corpore videmus contingere: quod, quia humoribus, & qualitatibus invicem contrariis temperatū, quamvis & animam prospicientem incolumitati suæ habeat, & sexcentis medicæ artis fulciatur præsidis; nequit tamen, nisi ad paucos annos, in habitu & tenore conservationi suæ necessario perstare. Quare, nisi locò mundi rite ordinati, chaos habere confusissimum volumus; necesse nobis est, ad supremi alicujus, & maximè universalis principii moderamen confugere: quod arte plusquam humana, vel cogat peculiare naturas, quan-

Q 2

do-

docunque usus id exigit, communi potius, quàm privato suo bono servire; quòdque mirabili adeò ratione eas ordinaverit, ut, licèt diversos, imò etiam pugnantes inter se instinctus, finésque habeant; unaquæque tamen, dum ex naturali instinctu ad proprium suum bonum, & finem tendit, ordini, unitati, & conservationi totius famuletur.

18. Sin verò naturæ, quæ mundū fabricata, eundem gubernat, nomine mentem intelligunt, increatam, perfectissimam, sumæque sapientiæ ac virtutis, quæ & naturas quasque peculiare condiderit, & conditis assiduè præsit: dirigens singulas, vel tanquam fabrū præfectus suas operas, vel tanquam artifex suæ officinæ instrumenta ad productionem effectuum, quorum ipsæ nec idæam habent, nec modum, rationemque noverunt; si talis, inquam, natura est, quam intelligunt, jam inter nos convenit: possumque illis dicere, quod D. Paulus ignoti DEI cultoribus, (*Act. 17.*) *Quod ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.* Nempe hoc principium ab aliis constitutum, illum esse ipsissimum DEUM, quem ego hætenus revera in mundo existere ostendi: qui, sicut prima est, atque universalis omnium causa; sic propriissimè etiam prima dici potest, atque universalis natura: adeò ut nihil aliud sit, ita

ità eum nuncupare, quàm mutare ipsius nomen: quemadmodum nihil aliud, quàm solis nomen mutat, qui eum principem siderum, aut diei patrem appellat. Idque responsum rite à Seneca est nonnullis, qui præclaras sui animi, atque corporis dotes naturæ malebant, quàm DEO acceptas referre. (*De Benef. L. 4. c. 7.*) *Natura, inquit, hæc mihi præstat. Non intelligis, te, cùm hoc dicis, mutare nomen DEO? Quid enim aliud est natura, quàm DEUS, & divina ratio toti mundo, & partibus ejus inserta? Quapropter, si quis est, qui naturæ nomen in splendidiori hoc sensu accipiens, ipsi tamen potiùs, quàm DEO, primi & universalis rerum principii decus attribuit; is procul dubio pugnancia invicem loquitur, nec veritati magis, quàm sibimet contradicit: ceu Lactantius Firmianus hisce, vel suis, vel citati modò Senecæ verbis illi exprobrat. (L. 2. c. 8.) Cùm igitur ortum rerum tribuis naturæ, detrahis DEO; in eodem luto hæsitans versuram solvis. A quo enim mundum fieri negas, ab eodem planè fieri, mutato nomine, confiteris.*

19. Et hæc dicta sint circa primam propositionis partem, in qua ex principiis ipsiusmet rationis humanæ deducendum susceperam, non posse DEUM, nisi à se ipso, habere ut existat: & revera in mundo existere, ut

Q 3

prin-

principem causam omnium, quæ sunt, Pro-
grediendum jam est ad secundam, nempe ad
alteram DEO item uni convenientem præro-
gativam, ut ens sit omnino necessarium, ne-
que actu existendi carere unquam possit. Quod
entis necessarii decus, quamvis à primo entis
increati nullo pacto dividi queat, satisque pro-
inde per illius probationem videatur assertum,
libet tamen illud adhuc per sese, & peculiari
argumento probare. Sic itaque arguo: quod
possibile ex natura sua est, nullo pacto po-
test contingere, ut evadat omnino impossibi-
le. Atqui si nullum in mundo ens necessari-
um existeret, quidquid in mundo est possibi-
le, posset fieri omnino impossibile. Ergo fa-
tendum est, debere in mundo aliquod ens
necessarium existere. Syllogismus rem con-
ficere satis videtur, dummodo media illius
propositio vera esse ostendatur. Neque verò
id tardum & difficile factu est. Nam, si nul-
lum ens necessarium existeret, quæcunque in
mundo sunt, ita essent, ut possent vel nunquam
fuisse, vel deinceps non esse. Fac ergo, con-
tingisse, ut nunquam fuerint; vel contingere,
ut deinceps non sint. Nonne hinc palam se-
quitur, nihil eorum, quæ sunt possible, ul-
lo modo futurum possibile? sequetur profe-
ctò, sicut enim nihil rerum in mundo tunc exi-

steret, ità etiam nihil existeret, à quo aliquid per totam porrò æternitatem produci posset: & ità omnium rerum existentia non jam ultra maneret, qualis revera est, contingens, potens scilicet esse, aut non esse: sed è præsentis contingentis, ac possibilis statu in omnimodæ, ac perpetuæ impossibilitatis necessitatem transiret. Unde manifestò, quod probandum erat, colligitur, si nihil in mundo necessariū sit, nihil etiam certò possibile, & contingens futurum: ut proinde naturæ certò ac necessariò possibles in eo existant, aliquam necessariò existentem naturam requiri, cujus firmitudini, tanquam solidissimo fundamento innixa reliquarum possibilitas, perpetuò, immobili- tèque subsistat.

20. Video tamen duo effugia, per quæ Athei conabuntur argumenti hujus vim, quoad liceat evadere. Primum quidem, inficiando, posse unquam contingere, ut nihil rerum possibilium in mundo existat. Quia, licet singulæ sint contingentes, earum tamen genus necessarium est: innato scilicet sibi jure exigens, nè aliquod unquam, etiamsi contingens, principium desit, à quo produci queat, & in cujus virtute, quasi in suo semine, contineri jugiter pergat. Secundum, distinguendo possibilitatis duo genera, unum interius,

Q 4

nec

nec ab ipsa rerum contingentium essentia distinctum; alterum exterius, inque causarum eas producentium vi positum: quod, licet his penitus sublatis deficiat, & illæ propterea extrinsecus impossibiles fiant, adhuc tamen, primo illo superstite, intrinsecus possibiles permanent. Sed enimverò, utram libet viam infiant, nihil proficient. Nam primò, quòd ad hæc duo possibilitatis genera attinet, tam necessario, & indissolubili nexu ea sibi invicem copulantur; ut, ubicunque alterum existat, vel desideretur; ambo illic existere, vel desiderari sit necesse. Ac sicut, si aliquid intrinsecus, & naturâ suâ sit impossibile, nulla unquam existet, aut existere poterit causa, illius producendi vim habens; ita è converso, si nulla sit, neque esse unquam possit causa, rei alicujus producendæ vim habens, nullo modo produci illa res poterit, sed omni possibilitate existendi carebit: adeò ut existentem, productamque affirmare sinè aperta contradictione non liceat. Finge, mundum nequaquam à DEO esse conditum, imò neque DEUM ipsum unquam seu extitisse, seu posse existere, omnique proin virtute operandi funditus, atque æternum sublata, nihil usquam, nisi merum inane, & necessariam, ac perpetuò mansuram rerum omnium negationem, imò etiam impossi-

possibilitatem occurrere. Finge, inquam, animo hunc rerum statum: & vide, num in eo ullum possibilitatis genus tibi posses tribuere; an potius in omnimoda, & quanta esse possit maxima existendi impossibilitate tibi videreris futurus.

21. Neque plus quidquam præsidii habent in ente illo indefinitè necessario, quod à rebus per sese contingentibus ad possibilitatis suæ perpetuitatem exigi statuunt: perinde quasi hac ratione sinè ullo ente intrinsecùs, & suapte natura necessario, caveatur satis, nè illæ unquam omnino deficient, hoc est è nativo, ac sibi debito rerum possibilium statu ad alienam, & oppositam impossibilium conditionem transeant. Commenta hæc sunt nullius ponderis, & magis facientia ad manifestandam imbecillitatem erroris, cui tanquam fulcra adjunguntur, quàm ad evertendam soliditatem veri, contra quod machinarum ritu adhibentur. Nam, si nulla reperiatur causa, per se ipsam exigens, necessariò, ac semper existere, sed omnes causæ suapte natura corruptioni & defectui subjaceant; quonam pacto illud rerum contingentium jus, nè aliqua unquam desit sui generis causa, cùm extra singulas quasque causas sit, neque idcirco earum naturam immutet, efficere poterit, nè illæ, si

Q 5

quar-

quando casuum incidentium ratio sic tulerit , pro naturæ suæ conditione omnes deficient? Nemo certè non videt , impossibile omnino esse , ut , quod suapte natura mortale , & obnoxium defectui erat , citra ullam sui physicam mutationem , ex mera vi alicujus sibi prorsus extranei , immortale ac perpetuum evadat. Facigitur , in aliqua rerum exempli gratiâ hominum specie , duo tantùm , reliquis omnibus casu aliquo extinctis , individua superesse , quot scilicet ad eam conservandam , propagandamque sunt necessaria. Enimverò manifestum cuique est , per omnium reliquorum interitum duos hosce homines nihil esse in se ipsis verè , physicèque immutatos. Quæro itaque ex adversariis , num prædicto in eventu pergerent esse , quales naturâ suâ pridem fuerant , contingentes , & occidui ; an derepente omnino necessarii , & immortales evaderent : adeò ut nulla adversa vis in eos quidquam valeret , sed in flammis coniecti , mille gladiis confossi , omni alimento destituti , vitam nihilominus prorogarent. Quid , quæso , respondebunt ? num primum ? atque jam ipsimet ultrò , & palàm confiterentur , suum illud inventum , de innato rebus contingentibus jure , nè unquam omnes omnino deficient , deque ibi fundata indefiniti alicujus

ea-

earum principii necessitate, ad earum possibilitatem factam tectam tuendam, finè aliquo ente intrinsecùs, & per se necessario, haudquaquam sufficere. Num ergo alterum? atque sic respondendo, contra manifestã veritatem statuerent, posse aliquid, naturã caducum & deficiens, finè ulla interioris habitûs mutatione, labefactari nesciam rerum perennium stabilitatem æquare. Quo admissio, supervacua etiam fuisset industria, qua DEUS animantium conservationi providit, nonnulla cujuslibet speciei ab universalis diluvii clade in Noëmicam arcam subducendo. Nulla siquidem non aquarum modò, sed nec ignis diluvia satis habuissent virium, ad ultimum ex quavis specie par abolendum: utpote cui reliquorum omnium interitus nullis superabile adversis casibus robur, & certam contulisset vivendi etiam inter extrema quævis discrimina necessitatem. Quapropter, nisi tam inepto & absurdo erroris sui præsidio uti velint; fatendum iis denique est, ad excludendam à rebus possibilibus impossibilitatem, opus esse principio, quod exigat per se ipsum semper existere: super cujus perpetua & immobili necessitate fundata contingentium possibilitas rerum, finè ullo deficiendi periculo,
ipsa

ipsa quoque necessaria, sempiterna, & immobilis perseveret.

22. Postremò dubitari non potest, quin hoc ens increatum, & necessarium, quod hactenus palàm fecimus, re ipsa in mundo existere, sit DEUS, nec alteri, quàm ipsi tale esse conveniat. Nam si prærogativæ modò dictæ ipsi deessent, non jam ille esset, prout DEI nomen significat, substantia, qua nihil possit meliùs intelligi, ac propterea nec revera DEUS esset. Si verò possideret illas quidem, sed ità, ut easdem cum alio itèm aliquo ente haberet communes; jam alterum illud ens par ipsi secundùm perfectionem, ac proinde nihilo, quàm ipse, minùs DEUS foret. Illà siquidem decoraretur prærogativâ, quæ divinarum omnium perfectionum primaria quasi radix est, neque à germana DEI notionem separari potest: ut Ethnicus quoque ille sapiens, à quo Ægyptiorum Theologia literis consignata est, probè intellexit: non tantùm affirmans, (L. 3. c. 3.) *DEUM ens necessarium esse*; sed protinus etiam subjiciens, hoc nomine definitionem illius contineri: *siquidem hoc ipso describitur*. Und colligere licet illorum vesaniam, qui decus tam singulare, admirandum, ac prorsus divinum, quale est virtus per se, & necessariò existendi, nîl dubitâ-

tâ-

târunt communicare cum substantiis, sensu, & vitâ carentibus, quibûsque nihil est in rerum universitate imperfectius, corporibus nimirum cælestibus, & vili atomorum plebecula: infinita hoc pacto secundum esse, ac DEO ipsi paria fingentes illa entia, quæ, sicut ad Philosophiæ regulas exigantur, nulli non vermiculo & culici de naturæ dignitate, ac præstantia concedunt.

23. Hic porrò velim te, pie Lector, aliquantisper consistere, ut perspicias, quàm immenso DEUS intervallo, non tibi duntaxat, sed & creatæ omni naturæ antecellat, tuum esse contingens cum illius necessario, tuum ab alio productum cum illius increato, nec nisi per se ipsum existente componere. Quod ad priorem comparationis partem spectat; communis vitæ usus nos docet, etiam abjectissimas naturâ suâ res, si necessariæ sint, ad nobilissimarum æstimationem atque pretium evadere. Quidnam asinino capite ignobilis? & tamen, quiaurgens cibariæ rei inopia vitæ alendæ necessarium effecerat, octogenis illud argenti denariis in Samaria veniisse, sacra Regum historia (L. 4. c. 6.) testatur. Quid vulgaris aquæ haustu contemptius? & tamen hunc Lyfimachus, quòd ab hostibus circumfessus, omni potu careret, tanquam rem neces-

ces-

cessariam non minore, quàm regni & libertatis suæ pretio (*Plut. de sanit.*) sibi emendum putavit. Jam verò DEUS & excellentissimum esse habet, & necessarium præterea est creatæ cujuslibet rei, naturæque totius fulcimentum: cum nos contra sive homines, sive Angeli, præterquam quòd essentiam habemus perangustis certæ unius speciei limitibus definitam; non aliter in mundo sumus, quàm ritu accidentis, *quod adesse, & abesse potest, præter subiecti corruptionem*, omnino supervacui, quibusque tam existere, quàm deficere, tantidem reliquæ universitati sit. Quanta igitur cum reverentia, & submissione animi versari nos oportet ante illam tanto nobis, cæterisque rebus omnibus eminentiorem substantiam? Pergamus in comparatione. Quodvis bonum, quantò est stabilius, tantò plus æstimationis meretur; unde majore in pretio adamantem habemus, quàm vitrum, & pluris domum facimus vivo super saxo, quàm super mobilibus arenis extructam. Jam verò esse divinum sua semper existendi necessitate, non invictam solùm adamantum duritiem, sed & corrumpi nesciam cælorum perennitatem exsuperat, nihilque habet, à quo conservari egeat, seu destrui timeat. In summa est purum putum esse, in quod nullum jus nihilo

con-

convenit. At nostrum, nullo non fragilitis vitro, nullo non flore caducum magis, sexcentis in singulas horas contrariorum casuum incurfibus patet, assidueque ad interitum tendit. Quapropter neque verum esse appellari meretur, sed aliquid potius in confinio entis, ac nihili positum. Quidnam igitur habere proportionis ad illud potest, à quo tanta dignitatis pretiique intercapedine exceditur? denique nemo est, cui non major videatur opulentia, plenum rei alicujus dominium, quàm mera utendi facultas; imò cui, absque pleno illo dominii jure, quisquam posse videatur verè ac propriè opulentus vocari. Atqui DEUS, cùm suo, & quidem necessario jure exigat semper esse, plenissimum obtinet existentiæ suæ dominium; nos verò nostram, non nisi usufructuam, & commodatam habemus, alteriusque ex arbitrio continenter suspensam. Quanta ergo illius supra nos dignitas est? Quotque causas vel ex uno hoc capite habemus, tum despiciendi nos ipsos, tanquam rem supervacua, nullius momenti, caducam, mortalem, affinem nihilo, & alieno arbitrio subjectam; tum extollendi præcellentissimum esse divinum adeò creaturæ rerum universitati necessarium, ut nihil, nisi ab eo fulciatur, subsistendi vim habeat: adeò

in existentia sua immobiliter fixum, ut nihil æquè impossibile, ac ejus negatio, excogitari possit: ità nullius dominatui obnoxium, ut in reliquas etiam res universas plenissimum dominii jus habeat?

24. Quid deinde, si post hujusmodi comparisonem, nostræ contingentis cum necessaria illius existentia, ad alteram quoque entis una ex parte producti, & ex alia increati antithesim progrediamur: revocantes in memoriam, nihil ipsum ex toto infinitæ suæ essentia, ac perfectionis peculio, nisi per se ipsum, propriamque suam virtutem habere; nos verò in exiguissimo illo, quod sumus, quòdque habemus, nè atomum quidem reperire posse, quæ illius beneficium, & opus non sit? Quantò hinc exinanietur magis nostri æstimatio? Quantò ampliora incrementa illius admiratio & reverentia capiet? O excelsissimum, & incomparabile singularis illius naturæ privilegium! O nusquam alibi auditam, & ubique prædicandam DEI Optimi Maximi gloriam! omnes scilicet ipso indigere; & eum unum sibi prorsus sufficere: omnes ipsi debere, quidquid sunt, & quidquid possident; unumque illum esse, qui omnibus omnia largiatur, à nemine quidquam accipiat: omnes demum non habere à se, nisi ni-

hi

hilum; illumque esse immensissimum fontem
totius, quæ suæ, quæ aliorum essentia. Cer-
tè, etsi nullo alio nomine creatis quibuslibet
rebus DEUS antestaret, non esset infinitus,
non omnipotens, non imensus, neque ob tot
alias, tamque miras suas dotes, omnibus, quæ
extra ipsum concipi possunt, superior, sed dun-
taxat ille à se ipso haberet suum esse, cætera
verò omnia ipsius munere existerent; unum
hoc decus abunde sufficeret, ut omnis amor,
æstimatio, atque gloria nemini præter eum
deberetur. Ac proinde, veluti virtus à se ipso
existendi fons, quodammodo & caput est uni-
versæ illius excellentiæ; ita è contrariò impo-
tentia existendi, nisi per alium, præcipua to-
tius nostræ humilitatis est ratio. Neque enim
fieri potest, ut, qui eam in se agnoscit, quan-
quam eximiis naturæ dotibus reliquæ omni
mortalium, imò & Angelorum multitudini
superemineat, gloriari idcirco aufit, seque
vel infimo eorum præferre. Cum tam hu-
mana ratio, quàm fides divina ei palàm de-
monstrent, in quocumque illo naturalium
decorum cumulo nihil omnino reperiri suum,
nihil, unde vel minimam mereatur laudem,
nihil, quod à se effectum possit dicere, vel suo
marte acquisitum, & non ab aliena potius be-
nignitate, & munificentia in se derivatum.

R

Quod

Quod consequens per se cæteroqui manifestum, ut in exemplo aliquo adhuc manifestius fiat, imaginemur præstantem ludimagistrum varias à se elucubratas scriptiones scholæ suæ pueris recitandas distribuere. Num, quæro, ex his quemquam existimamus futurum, qui, scriptionis sibi assignatæ causâ, doctum sese, ingeniosumque arbitretur: aut, quia fors excellentiorem, quàm reliqui condiscipuli, sortitus est, iis propterea se audeat ingenio, & scientiâ anteferre? Nullus sanè, nisi amen- tissimus sit, huiusmodi erit: sed, post partium distributionem, eandem prorsus eorum qui- libet de sua facultate, & doctrina opinionem retinebit, quam pridè habuerat, & adhuc haberet, si nulla ipsi scriptio obtigisset. Certissimè enim novit illam, quæ sibi obtigit, totam unius magistri opus esse, nec aliter suam dici posse, nisi quia ab authore oblatam acceperit: quod sicut nullius habilitatis industriz- que specimen est; ità neque laudis materia esse potest. Atqui hoc idem, expressum in re nostra, est videre. Omnes nos merum nihil eramus, nec quidquam aliud nobis suppetebat proprii. Supremus rerum Author, volens drama perpetuum, & sua dignum arte in temporis teatro exhibere, varias nobis naturas, & dotes, suæ opus infinitæ sapientiæ, &

& virtutis, totidem quasi personas distribuit. Quoniam igitur pacto, qui compertum id habet, potest, citra summam dementiam, ob præclaras ab eo acceptas qualitates, magnificam sui opinionem concipere; aut aliis se præponere, quòd earum plures sibi contigisse, quàm iis videat; aut demum, post collata sibi huiusmodi munera, ampliori æstimatione dignum se ducere, quàm dignus fuerit, antequam ea acciperet, vel dignus foret, si etiamnum iis careret? Quinam in mente, huius veritatis conscia, fastui esse potest, arrogantiaque, & superbis cogitationibus locus? An non meridiana clariùs luce hinc apparet, quòd quidquid præclari in hominibus est, totum uni DEO ad illius laudem, atque gloriam debeatur, nec possimus indè ullam nobis partem decerpere? Apparet enim verò: nam neque cuiquam laus & honor debetur, nisi, quia bonus est, nec quisquam dici bonus potest, nisi ratione bonitatis psopriæ, nec propriam habere bonitatem cuiquam, nisi DEO convenit. Ideoque quàm certum est illud Christi Domini effatum: (*Luc. 18.*) *Nemo bonus, nisi solus DEUS*, tam certò item constat, quod Apostolus, velut consequens indè erutum, scripsit: honorem nimirum & gloriam tributa esse, DEI unius propria: (*1. ad Tim. c. 1.*) *Re-*

gi seculorum immortalis, invisibili, soli DEO honor & gloria. Unde etiam duo alia scitu & observatu valde digna colligi possunt. Primum, cur superbia vitium sit adeò detestabile, & quovis alio deterius. Quia nimirum superbus DEO præripit tum maximè proprios dignitatis suæ fructus, eam sibi gloriam usurpando, quæ ipsi duntaxat, velut unico bonorum omnium authori debetur; tum ipsammet divinitatem, nemini scilicet extra se ipsum accepta referendo, quæ possidet bona, sibi que vendicando omnimodam ab externa causa independentiam, quæ primariò divinam naturam à quavis alia discriminat, perinde quasi quidam & ipse in terris DEUS sit: eorum exemplo, qui, cum in Psalmo undecimo gloriati essent, *Labia nostra à nobis sunt*; continuò, quasi creatarum rerum sortem supergressi addiderunt: *Quis noster Dominus est?* Alterum, quod colligere possumus, est, nequam opus nobis esse, ut vitii hujus extirpandi, altissimæque consequendæ humilitatis causâ, ullo artificii genere utamur, celando videlicet, vel minora veris fingendo, quæ à DEO accepimus decora: sed, locò piarum ejusmodi, ut sic loquar, fraudum, sat fore, si clarè compertum, firmiterque persuasum habemus indubitabile hoc verum, quòd, quidquid

in nobis boni est, munus sit à DEO Optimo Maximo gratuita eleemosynæ ritu nobis collatum, quòdque summa naturæ nostræ inopia, atque impotentia nihil aliud proprii possit tibi agnoscere, nisi quòd illud, mendicorum more, à divina benignitate acceperit: (*Vid. in 3. parte c. 26. a. n. 10. usque ad 16.*) quod, ut quivis apertissimè videt, humilitatis potius, quàm superbæ in animo pariendæ vim habet. Si ergo, pie Lector, elatior forte aliqua cogitatio, ob eximias corporis, vel animi dotes, unde aliis præstas, in tua mente confurgeret, facillimum tibi erit, eam confestim elidere, revocando in memoriam, & adversum te contorquendo illud D. Pauli enhtymema, (*1. ad Cor. 4.*) *Quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Heus, quidnam hoc ineptissimarum cogitationum tibi venit in mentem? Numquid ob aliena decora dignum putas, te in pretio & honore haberi? aut ullum in te potes decus agnoscere, quod alienum non sit? Quodnam verò, si etiam ipsum esse, quo constas, nulla ex parte tuum est, qui nihil ad productionem illius contulisti, sed totum DEI, qui sua illud omnipotenti virtute ex nihilo eduxit. Quid tam tuum, quàm tu? & quid tam non tuum, quàm tu, si alicujus est, quod es?* (*Aug. Tr. 29. in Joa.*)

Disce igitur, in DEI donis, nempe in tuis bonis, partem distinguere, quæ ad te spectat, ab ea, quæ illi propriè debetur. Tibi, naturâ egentissimo, qui donum accepisti, non potest convenire illius gloria, sola convenire utilitas potest. DEO, qui nulla re indiget, donique effector est, indè nulla provenire utilitas potest, sola potest, ac debet provenire gloria; tota itaque suorum munerum utilitate ille voluit te frui: & hoc uno contentum te esse oportet. Gloriam, quæ sibi uni debetur, tibi cedere non potuit; debes igitur hanc ipsi totam relinquere. *Quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Et ô quis ardor me corripit, infringendi hoc eodem argumento sublata contra DEUM Luciferi cornua, cum eas temerarij recordor superbissimas voces, (*Isai. c. 14.*) *Similis ero Altissimo?* Quid ais paupercule? quid ais sacrilege? quid ais dementissime? tu Altissimo similis? Mittamus, quòd tuum esse angustis finibus claudatur; divinum nullos similes novit. Istud ipsum esse finitum potèstne tuum meritò dicere? tuisne illud viribus tibi parâsti? ullumne super illud certi & immobilis dominij jus habes? Vanissime, non aliud jure dici tuum potest, præter nihilum, in quo æternum jacuisti, & adhuc jaceres, ni-

sì te supremus indè Author omnipotenti, ac misericordi suâ dextera eruiisset. Tu Altissimo similis? tu non es per te ipsum plus, quàm musca, aut vermiculus, non es per te ipsum plus aliquid nihilo. *Quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?*

CAPUT XIV.

DEUM esse absolutissimè æternum.

Tertia DEI prærogativa, quam illius originem indagantesprehendimus, est negatio omnis principii, à quo ille existere inceperit: utpote qui ante omnes, quæcunque possunt animo concipi sæculorum summas, eandem, quam nunc, existentiam habuerit. Prærogativa etiam ista maximopere mirabilis, nec alteri congruens, quàm enti necessario, & increato, quale unus ipse est. De ipsa igitur pergemus hic aliquid dicere, quantum inbecillitati humanæ fas est: quantum scilicet homini ab exortu cæco fas esset, quid & qualis lux sit, explicare. Cùm huic esse simillimus à D. Gregorio affirmetur, quisquis mortali-